

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1939)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1936-1938), Περίοδος Γ'

Η μετά της επισκοπής Αμυκλών ένωσις της πατριαρχικής εξαρχίας Τριπολιτζάς

Τάσος ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/dchae.1427](https://doi.org/10.12681/dchae.1427)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Τ. (2013). Η μετά της επισκοπής Αμυκλών ένωσις της πατριαρχικής εξαρχίας Τριπολιτζάς. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 108-117. <https://doi.org/10.12681/dchae.1427>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η μετά της επισκοπής Αμυκλών ένωσις της
πατριαρχικής εξαρχίας Τριπολιτζάς

Τάσος ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1936-1938), Περίοδος Γ' • Σελ. 108-117

ΑΘΗΝΑ 1939

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ὑπὸ

ΤΑΣΟΥ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἡ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΜΥΚΛΩΝ ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΑΡΧΙΑΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΖΑΣ.

Ἄσυμφωνία ἐπικρατεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς σημερινῆς Ἀρκαδικῆς πρωτευούσης. Ἀληθεύει τὸ λεγόμενον, ὅτι ἡ σημερινὴ Τρίπολις συνωκίσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ἀρχαίων γειτονικῶν πολισμάτων; Δοθέντος τούτου, ποῖα ἀκριβῶς ἦσαν τὰ πολισμάτα ἐκεῖνα; Ἐπειτα πόθεν τὸ ὄνομα Δροπολιτζά > Ὑδροπολιτζά > Τρίπολις; Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι ἠρειπωμένον φρούριον, ὀλίγα μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔτη, Δροπολιτζά καλούμενον, ἀνῆκεν εἰς τοὺς Τούρκους¹. Ὅλως διάφορος εὕρηται παρὰ τοῖς Λήκ καὶ Πουκεβίλ² ἢ ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ τριῶν πόλεων — Παλαιοῦ Μουχλίου, Νέου Μουχλίου, Μαντινείας — περὶ Τριπόλεως παράδοσις.

Τὸ ἔτος 1577 ἡ Ὑδροπολιτζά (ὡς παρητυμολογήθη ἐκ τοῦ ἢ Δροπολιτζά) προαχθεῖσα εἰς Πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν, δίδοται τῷ Θεοδοσίῳ Ζυγομαλά³, πρωτονοταρίῳ καὶ ἐξάρχῳ πατριαρχικῷ. Ὁθεν ἐν σιγιλλίῳ τοῦ 1581, ὑπὸ Ἱερεμίου Β' τοῦ ἀπὸ Λαρίσσης (πατριαρχοῦντος ἔτεσι 1580—1584 τὸ β') ἀπολυθέντι ὑπὲρ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου⁴, μετοχίου τῆς ἐν Μαντινείᾳ μονῆς Ἐπάνω Χρέπας, ἀποκειμένῳ δὲ ἐν τοῖς ἀρχεῖοις τῆς μονῆς ταύτης, ἡ Ὑδροπολιτζά ἀποκαλεῖται πατριαρχικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ χώρα.

Περιέργως, ἐνῶ μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ Τριπολιτζά θεωρεῖ-

1) *Νίκου Α. Βέη*, Ἡ Τρίπολις πρὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, (ἀνατύπωσις μετὰ προσθηκῶν ἐκ τοῦ ΙΗ' τόμου τῆς «Ἀθηνᾶς»). Ἐν Ἀθήναις 1907, σελ. 16. *Π. Γ. Ζεργλέντου*, Ἡ μητρόπολις Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτισᾶς καὶ αἱ Ἐπισκοπαὶ Πίσσης, Ἐξερῶν, Βελιγόστιδος. Ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 13.

2) *W. M. Leake*, *Travels in the Morea*, London 1830, vol. II, p. 336. *F. C. H. Pouqueville*, *Voyage de la Grèce*. Paris 1827, 2e ed. tom V, p. 276. Πρβλ. καὶ *Π. Γ. Ζεργλέντην*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 13, ἐνθα καὶ πλειοτέρα βιβλιογραφία.

3) *E. Legrand*, *Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas*. Paris 1889, p. 50-51, 120-122. *N. Α. Βέης*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 17-18.

4) Τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου μετόχιον τῆς μονῆς Ἐπάνω Χρέπας, εἰς ἀπόστασιν μόλις 2 χιλμ. ἀνατολικῶς τῆς Τριπόλεως, ἀπέβη σήμερον θαυμασίον ἄλσος ἐκ ποικίλων καλλωπιστικῶν δένδρων, μερίμνη ὀλιγομελοῦς ἐπιτροπῆς, καὶ κυρίως τοῦ προέδρου αὐτῆς Κ. Εικοσιπεντάρχου, ὅστις συνέδεσε πρὸς τὸ ἄλσος αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

ται ἡ πρώτη ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλις, ἀξιοῦσα ὄνομα πόλεως ¹, παρεμπιπτόντως ὄλως ἀναφέρει περὶ αὐτῆς ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος λέγων, πλησίον Τριπολιτζᾶς, εἰς τὸν κάμπον Τριπολιτζᾶς, μεταξύ τῆς Τριπολιτζᾶς ² κλπ. Ἐν τούτοις ἡ πόλις προώδευε διαρκῶς, καταστᾶσα κατ' ὀλίγον μητρόπολις τῆς Πελοποννήσου, ὡς περὶ αὐτῆς ἀναφέρουσιν οἱ Δημητριαῖς καὶ ἄλλοι Γεωγράφοι ³.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης, ἀρχαιότερα ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, θεωρεῖται ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν, πρωτόθρονος οὔσα τῇ μητροπόλει Λακεδαιμονίας, ἐν ἔτει 1562 ⁴. Ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν ⁵, ἐν Τεγεάτιδι κειμένη καὶ Ἀμυκλίου ⁶ τὸ πρῶτον ὀνομαζομένη, ἐξ οὗ τὰ μετὰ ταῦτα μεσαιωνικὰ φρούρια Νίκλι καὶ Μουχλί ⁷, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1082, ὅτε προαχθεῖσιν εἰς μητρόπολιν τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαιμονίας καὶ ἀποσπασθεῖσιν ἐκ τῆς μητροπόλεως Π. Πατρῶν, ἐπετράπη τῷ νέῳ μητροπολίτῃ νὰ ἀπαρτίσῃ «ἐπισκοπὰς τρεῖς, ἐκ τῶν ἐνοριῶν του, τὸ Ἀμύκλιον, τὴν τῆς Πίσσης καὶ τὴν τῶν Ἐξερῶν» ⁸, μολονότι ἐσφαλμένως ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας ⁹ ἀναφέρει, ὅτι λόγῳ τῆς ἀποσπάσεως καὶ προαγωγῆς τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαιμονίας εἰς μητρόπολιν, ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ Ἀμύκλιον ἐδόθη τὸ 1082 τῷ μητροπολίτῃ Π. Πατρῶν. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη τοῦ Ἀμυκλίου διεδέ-

1) *Bernard Randolph*, *The present state of the Morea*. London 1869, 3d p. 11—12.

2) *Μελέτιου*, Γεωγραφία Παλαιὰ καὶ Νέα, ἐν Βενετίᾳ (1728 τὸ πρῶτον, ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ, τὸ β' 1807), τόμ. Β', σελ. 399, 400, 403.

3) *Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου*, Γεωγραφία νεωτερικῆ, ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρων συγγραφεῖς. Ἐν Βιέννῃ 1791, τόμ. Α', σελ. 115. *Διονυσίου Πύρρου*, Γεωγραφία μεθοδικὴ ἀπάσης τῆς οἰκουμένης, Ἐνετίησιν 1818, σελ. 178.

4) *Π. Γ. Ζεργλέντης*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 15, παρ' ᾧ καὶ βιβλιογραφία εὐρυτέρα.

5) Ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἀμυκλῶν τῆς Λακωνικῆς, τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἡ ἐπισκοπὴ, ὡς διηγοῦντο οἱ διανοοῦμενοι τῆς Τριπολιτζᾶς εἰς τὸν Λήκ, περιηγηθέντα τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ 10^{ου} αἰῶνος ἔτη (πρβλ. *W. M. Leake*, ἐνθ. ἀνωτ. τόμ. Β', σελ. 114—115, πρβλ. καὶ τὰ σημειωθέντα ὑπὸ *B. A. Μυστακίδου*, ἐν ταῖς Ἱστορικαῖς Εἰδήσεσι περὶ Κουρούτσεσμε, ἐν περιοδ. «Παρνασσός», τόμ. ΙΑ', ἐν Ἀθήναις 1887, σελ. 526 ὑποσημ.), ἀν καὶ Ἀμύκλαι δὲν ἐσφῶζοντο ἐν Λακωνικῇ, καθ' ὃν χρόνον συνίστατο ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλίου. Πρβλ. καὶ *Π. Γ. Ζεργλένην*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 3.

6) Χρονικὸν τοῦ Μορέως στ. 2028.

7) Πρὸ πάντων πρβλ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, ἐν «Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. V', σελ. 630. Στ. Ν. Δραγούμη, Χρονικῶν τοῦ Μορέως Τοπωνυμικά-Τοπογραφικά-Ἱστορικά. Ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 101 κέξ.

8) *Miklosich - Müller*, *Acta et diplomata Graeca medii aevi sacra et profana*, Vindobonae 1860, tom. I, p. 216—221. Περ. Γ. Ζεργλέντης, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 3.

9) *Δωροθέου Μονεμβασίας*, Βιβλίον Ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους Ἱστορίας. Ἐνετίησι 1798, σελ. 393.

χθη τὴν σχολάζουσαν παλαιὰν ἐπισκοπὴν τῆς παρακμασάσης Τεγέας, ἥς γνωστὸς ἐπίσκοπος Ὡφέλιμος, ἐν ἔτει 451, μετέσχε τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ὀρίσας ὑπέγραψε ¹.

Παρὰ τῷ Π. Ζερλέντη ² ἀναφέρεται γνωστὸς ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν Νικόλαος ὁ Μουζάλων, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἐκ σημειώματος ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐν Γορτυνίᾳ μονῆς Προδρόμου — περὶ ἧς προσεχῶς ἔσται μοι ὁ λόγος — ἀναφερομένου εἰς σχετικὴν περὶ ἀνεγέρσεως καὶ ἀνιστορήσεως τοῦ ναοῦ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἐπιγραφὴν, ἐν τινι σπηλαίῳ πλησίον τοῦ χωρίου Ἀτσίχολος ἐν τῷ τ. δήμῳ Γόρτυνος, ἀνευρίσκομεν ἀρχιερέα Ἀμυκλῶν Ματθαῖον ³, ἔτει ΑΤΠΓ' (1386), ὃν κακῶς ὁ Τ. Κανδηλῶρος ⁴ ἐκλαμβάνει ὡς ἀρχιερέα Αἰμουαλῶν, ἀφοῦ ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ τῶν Αἰμουαλῶν, ἀπὸ τοῦ 1608 ἰδρυθεῖσα, οὐδεμίαν θῆσιν ἐν προκειμένῳ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1593 καὶ 1594 συναντῶμεν ἐπίσκοπον Ἀμυκλῶν Θεοδόσιον τὸν γέροντα, διὰ γραφῆς προσμαρτυροῦντα τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ Κωνσταντινουπόλεως τὴν παλαιὰν τῶν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ μονῶν Βαρσῶν καὶ Γοργοπηκῆς σταυροπηγιακὴν ἀξίαν. Ὁθεν, ἔτει 1593, ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' ὁ ἀπὸ Λαρίσσης (1586—1594, τὸ γ' κατέχων τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον) ἀπέλυσε γράμμα σιγιλλιῶδες, κατοχυρωτικὸν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τοῦ καταγωγίου τῶν Βαρσῶν, σφζόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις αὐτοῦ, ἔτει δὲ 1594, μηνὶ Μαΐου ὡσαύτως, γράμμα κατὰ πάντα ὅμοιον ὑπὲρ τῆς μονῆς Γοργοπηκῆς, ἀποκείμενον ἤδη τῇ Ἐθνικῇ τῶν Παρισίων Βιβλιοθήκῃ ⁵.

Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν καὶ ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία Ὑδροπολιτζᾶς βαδίζουσιν ἴδιον δρόμον, ἂν καὶ ἐν Τριπόλει ἀείποτε εἶχεν ἐγκαταστήσει ὁ Ἀμυκλῶν τὴν ἑδραν του ⁶. Κατὰ Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1749, ἡ Πατριαρχικὴ ἐξαρχία Ὑδροπολιτζᾶς ἐνοῦται μετὰ τῆς μητροπόλεως Χριστιανουπόλεως, ἐξ ἧς ἀποσπᾶται πάλιν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1763, ἀποτελέσασα ἴδιαν ἀρχιεπισκοπὴν,

1) Ἐν τῷ μουσεῖῳ Τεγέας σφζομένη ἑλλιπὴς ἐπιγραφὴ μέμνηται τοῦ γεγονότος, περὶ ἧς ἰδὲ πρὸ πάντων Νίκων Α. Βέην, ἐν Bulletin de Corresp. Hellénique, τόμ. ΛΑ' (1907) σελ. 381. Πρβλ., Π. Γ. Ζερλέντην, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 3—4 καὶ Ν. Δ. Μοραίτην, Ἱστορία τῆς Τεγέας. Ἐν Ἀθήναις 1932, σελ. 237.

2) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 16.

3) Ὁ χαράξας ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς τὰς γραμμὰς ταύτας ἠγούμενος Καλλίστρατος Συναδινός, ὑποσημειοῖ ὅτι ὁ Ματθαῖος ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς κίονας τῆς ἐν Μυστρᾷ μητροπόλεως ὁ Ἄγ. Δημήτριος. Ἄτυχῶς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπαληθευθῇ ὑφ' ἡμῶν ἡ πληροφορία.

4) Τ. Χ. Κανδηλῶρον, Ἱστορία τῆς Γορτυνίας. Ἐν Πάτραις 1898, σελ. 95—96.

5) Ἐξεδόθη ἐκ Παρισίων κωδίκων ὑπὸ Διον. Α. Ζακυνθοῦ, ἐν περιοδ. «Ἑλληνικά», τόμ. Β' (ἐν Ἀθήναις 1929) σελ. 133—134.

6) W. M. Leake, ἐνθ. ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 114—115. Περ. Γ. Ζερλέντης, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 14.

αίτησει τῶν κατοίκων αὐτῆς ¹. Μετὰ ἐξαετίαν, ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ὑλένης, προήχθη εἰς μητρόπολιν, ἥτις ἐπὶ βραχὺ διάστημα διετηρήθη, διότι ἡ Ὑδροπολιτζᾶ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Ἀμυκλῶν, ἐξ ἧς ὁμως ταχέως ἀπεσπᾶσθη, ἀπαντῶσα τὸ 1772 ἠνωμένη μετὰ τῆς μητροπόλεως Χριστιανουπόλεως ².

Κατὰ τὴν ἀτυχή ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ (1769), ἡ Πατριαρχική ἐξαρχία Ὑδροπολιτζᾶς ἐτέλει, ὡς ἐλέχθη, ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ὑλένης. Ὁ ἐπίσκοπος Ὑλένης καὶ Ὑδροπολιτζᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν φαίνεται μὲν περισωθέν, προήρχετο ὁμως, ὡς ὑποτίθεται, ἐκ τῆς ἱστορικῆς τῆς Τριπολιτζᾶς οἰκογενείας τῶν Βαρβογλαίων ³, ἀνεσκολοπίσθη μετὰ πέντε ἄλλων κληρικῶν τὸ 1770, διότι αὐτὸς καὶ οἱ προύχοντες ἦσαν ἐκ τῶν πρωτίστων συνωμοτῶν, ὅτε ἐφονεύθησαν τρεῖς χιλ. Ἑλλήνων ἐν Τριπόλει μετ' αὐτῶν ⁴.

Τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῶν Ἀμυκλῶν, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, κατεῖχεν ἐπίσκοπος Κύριλλος. Ὁ Γ. Καραμᾶνος ⁵ ἐσφαλμένως ἀναγράφει, ὅτι ἐν Τριπόλει ἐφονεύθη ὁ Ἀμυκλῶν, ἐνῶς ἐφονεύθη ὁ Ὑδροπολιτζᾶς καὶ Ὑλένης. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ Ἀμυκλῶν Κύριλλος, μετὰ τῶν Ζαρνάτας Νεοφύτου Δεληγιάννη, ἐκ Λαγγαδίων, Μεθώνης Ἀνθίμου Καρακάλου, ἐκ Δημητσάνης, Χριστιανουπόλεως Δανιήλ, Κορίνθου Μακαρίου καὶ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ Νεκταρίου, κατέφυγον, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀλβανῶν, εἰς Ζάκυνθον ⁶. Ἐνταῦθα οἱ Ἀμυκλῶν, Κορίνθου, Παλ. Πατρῶν καὶ Μεθώνης, ὑπογράφουσι τὴν 4 Σ/βρίου 1771 βεβαίωσιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμβαινόντων, ἐπικαλούμενοι τὸ ἔλεος τῆς Αἰκατερίνης Β' ⁷. Μετὰ ταῦτα, ὁ Ἀμυκλῶν Κύριλλος διέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τῶν Μονεμβασίας καὶ Λακεδαιμονίας, ἐπιβαίνοντες τεσσάρων Ρωσικῶν πλοίων μετ' ἄλλων προσφύγων ἐκ Πελοποννήσου, καὶ κατευθυνόμενοι εἰς Κριμαίαν ⁸.

1) Μὲ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ὑδροπολιτζᾶς, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὠρίσθη καὶ ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς ὁ ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἀνθίμος. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα (ἀναφορὰ Τριπολιτῶν, γράμμα Πατριάρχου Σαμουήλ) παρὰ Περ. Γ. Ζερλέντη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 27—31.

2) *Αὐτόθι*, σελ. 16.

3) *Κ. Η. Μεντώρος*, ἐν «Μορεᾶ» (ἐφημερίδι Τριπόλεως) 3-11-29.

4) *Ἀντ. Πετρίδης*, ἐν «Φιλίστορι», τόμ. Δ' (1865), σελ. 537-539. *Κ. Ν. Σάθα*, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς. Ἀθήνησι 1869, σελ. 494. *Κ. Μ. Κούμα*, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων Τόμ. Ι'. Ἐν Βιέννῃ, 1831, σελ. 244. *Τρ. Εὐαγγελίδου*, Ἱστορία τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐν Ἀθήναις 1894, σελ. 537. *II. Κοντογιάννη*, Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν Α' ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον. Ἐν Ἀθήναις 1903, σελ. 178.

5) *Γ. Καραμάνου*, Τὰ Ἀρκαδικά, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν κα9' ἡμᾶς. Ἐν Τριπόλει 1900, σελ. 124.

6) *II. Κοντογιάννη*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 407.

7) *Κ. Ν. Σάθας*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 499, ὑπόσημ. 1.

8) *Ἀθ. Κομνηνοῦ - Ὑψηλάντου*, Μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐν Κ/πόλει 1870, σελ. 547. *II. Κοντογιάννη*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 407.

Μετὰ τῆς μητροπόλεως Χριστιανουπόλεως ἡ Τριπολιτζὰ ἀπαντᾷ ἠνωμένη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1784. Ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἐπεκράτησε φαίνεται ὁ μητροπολίτης ν' ἀποκαλεῖται Χριστιανουπόλεως καὶ Τριπολιτζᾶς, ὑπέρτιμος καὶ ἑξάρχος πάσης Ἀρκαδίας, δηλ. Ἀρκαδιᾶς, ὡς ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἡ Κυπαρισσία, τῆς Ἀρκαδίας ὀνομαζομένης Μεσαρέας. Ὁθεν ἡ προσωνυμία αὕτη τοῦ Χριστιανουπόλεως καὶ Τριπολιτζᾶς, ὑπερτίμου καὶ ἑξάρχου πάσης Ἀρκαδίας, ὑποθέτομεν, ὅτι δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἥτις τότε εἶχε πλὴν τῶν Ἀμυκλῶν καὶ ἄλλας ἐπισκοπᾶς, τὴν Δημητσάνης—προαχθεῖσαν καὶ εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν—Ἀκόβων¹, Βελιγόστιδος, καὶ εἴτινα ἄλλην, ἀλλὰ τὴν Κυπαρισσίαν, ἥτις καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἔτι ὑπὸ πάντων τῶν ἱστορικῶν τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀρκαδία καλεῖται, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς Ἀρκαδινοί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Τριπολιτζιώτας, Καρυτινοὺς, Λεονταρίτας, Ἀγιοπετρίτας καὶ Πρασιώτας τῆς σημερινῆς Ἀρκαδίας.

Ἐκτοτε ἡ Τριπολιτζὰ, ἀποσπασθεῖσα τῆς Ὠλένης, ἠνώθη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν, ἀφ' ἧς ἀπεσπᾶσθη, ἀλλὰ μετὰ βραχεῖαν ὑπὸ τὸν Λακεδαιμονίαις παραμονὴν, καλούμενον καὶ τοῦτον μητροπολίτην Λακεδαιμονίας καὶ Τριπολιτζᾶς², ἠνώθη ἔτει 1804 καὶ αὖθις μετ' αὐτῆς, ὑπὸ Πατριάρχου Καλλινίκου Ε', τοῦ πρώην Ἀνδριανουπόλεως καὶ ὕστερον Νικαίας, ἀποτελέσασα τὴν ἐπισκοπὴν Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς.

Πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς ὑπῆρξεν ὁ καὶ πρότερον Ἀμυκλῶν Νικηφόρος, ὃν συναντῶμεν, διὰ γράμματος Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' (τὸ β' 1799—1801 ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ) ὀρισθέντα ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1799, μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Ναυπλίου Ἰακώβου, διὰ τὴν σύναξιν τῶν ἐτησίων τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων³. Ὁ Νικηφόρος οὗτος, κατέχων πολὺ πρὸ τοῦ 1799 τὸν ἐπισκοπικὸν τῶν Ἀμυκλῶν θρόνον⁴, κατήγετο ἐκ Τριπόλεως, ἐκ

1) Ἐσφαλμένως ὁ μακαρίτης Π. Γ. Ζερλέντης (ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 18-21) τοποθετεῖ τὴν Ἀκοβαν, παρὰ τὸν Ἀκοβον τοῦ τ. δήμου Φαλαισίας ἐν Μεγαλοπολίτιδι, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἀκοβα (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1611 πατριαρχικῆ ἑξαρχία καὶ πρὸ αὐτῆς κάστρον ἰσχυρόν), κεῖται ἐν Γορτυνίᾳ, καὶ δὴ παρὰ τὸ χωρίον Βυζίτσι τοῦ τ. δήμου Τροπαίων. Τὸ κάστρον τῆς Ἀκοβας τὸ «φοβερὸν» (Χρονικὸν τοῦ Μορέως, στ. 1832) ὁ λαὸς σήμερον ἀποκαλεῖ «κάστρο τῆς Μονοβύζας». Πρβλ. *Τ. Χ. Κανδηλώρον*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 50—51.

2) *Περ. Γ. Ζερλέντης*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 17, ἐνθα καὶ ἀρχαιοτέρα βιβλιογραφία.

3) Ἀπόκειται τὸ γράμμα ἐν ἀντιγράφῳ, ἴσῳ τῷ πρωτοτύπῳ, συνερραμμένον μετὰ τοῦ κώδικος τῆς μνημονευθείσης μονῆς τοῦ Προδρόμου, ἐν Γορτυνίᾳ.

4) Πρβλ. *Περ. Γ. Ζερλέντην*, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 17, παραλαβόντα ἐκ τῶν τοῦ *Σπ. Π. Λάμπρου*, ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι», τόμ. Ε', (1908), σελ. 91—96. Πλησίον τοῦ Νικηφόρου, ἐφ' ἱκανόν, ὡς βοηθὸς αὐτοῦ, παρέμεινεν ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, μέχρι τῆς χειροτονίας του εἰς ἐπίσκοπον (ἐκ Τριπόλεως κατήγετο καὶ οὗτος) πρβλ. καὶ *Χρυσόστομον Παπαδόπουλον*, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σελ. 25.

τῆς οἰκογενείας τῶν Κουγιάδων, καὶ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Σωτήρου Κουγιά, τοῦ γνωστοῦ φιλοτούρκου τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως. Περί τοῦ πατρὸς τῶν Κουγιάδων τούτων, Νικηφόρου καὶ Σωτήρου, περιεσώθη εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀρκαδικοῦ λαοῦ, χαρακτηριστικὸν δίστιχον:

Ἄνάθεμά τον τὸν Κουγιά, πού ἔχει τὰ δυὸ καλὰ παιδιά,
τὸ ἕνα τρώει τοὺς ζωντανούς, τ' ἄλλο τοὺς πεθαμένους¹.

Ἄς σημειωθῇ ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἀμυκλῶν Νικηφόρος διετήρησε τὴν παλαιὰν τῆς Τριπόλεως Σχολήν, τὴν ἀρχαιότεραν καὶ μόνην ἐν Πελοποννήσῳ², λειτουργοῦσαν πρὸ τῆς ιδρύσεως τῆς ἐν Δημητσάνῃ Μεγάλῃ Σχολῆς, συντηρουμένην δὲ δι' εἰσφορῶν τῶν περὶ τὴν Τρίπολιν μονῶν³.

Διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ σιγιλλίου τοῦ Καλλινίκου⁴, δι' οὗ ἠνώθη τελικῶς ἡ Ὑδροπολιτῆς μετὰ τῆς ἐπίσκοπῆς Ἀμυκλῶν, καθωρίσθη ἡ ἀφαίρεσις 25 πουγγίων ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, καὶ ἡ προσθήκη τούτων τῇ ἐπίσκοπῇ Ἀμυκλῶν. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐν λόγῳ σιγιλλίου, ἐστάλησαν αἱ ἀπαιτούμεναι ἐπιστολαί, πρὸς τε τὸν Ἅγιον Λακεδαιμονίας, τὸν Ἀμυκλῶν καὶ Ὑδροπολιτῆς, καὶ πρὸς τοὺς ἐν Τριπόλει Χριστιανούς⁵.

Τὴν πρὸς τοὺς Τριπολίτας ταύτην πατριαρχικὴν ἐπιστολήν, ἐναποκειμένην ἤδη ἐξ ἡμετέρας δωρεᾶς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Δημητσάνης—ἀνέκδοτον, καθ' ὅσον γνωρίζομεν—ἐκδίδομεν κατωτέρω, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι διὰ πλείστους λόγους πρέπει τὰ πατριαρχικά ἔγγραφα νὰ παρέχωνται εἰς τὴν δημοσιότητα⁶.

1) Διὰ τοῦ «τρώει τοὺς ζωντανούς» ὑπονοεῖται ὁ Σωτήρος Κουγιάς, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει πολὺ ὑποπτον ὁ λαός, διὰ τὰς μυστικὰς μετὰ τῶν Τούρκων σχέσεις του. Τοῦτον, κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἀπανθρώπως ἐφόνευσεν ὁ Γιαννάκης Δαγρῆς (*Φωτίον Χρυσανθοπούλου* ἢ *Φωτάκον*, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐκδ. Στ. Ἀνδροπούλου. Τόμ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1899, σελ. 252—256). Διὰ δὲ τοῦ «τρώει τοὺς πεθαμένους», πρόδηλον εἶναι, ὅτι ὑπονοεῖται ὁ Νικηφόρος. Περὶ τούτων πρβλ. καὶ *Δημ. Ἰ. Ἀθανασιάδην*, ἐν ἐφημερίδι Τριπόλεως «Ἀρκαδικὸς Τύπος», 22 Μαΐου 1938.

2) *Εὐθ. Καστόρχη*, Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς διδασκάλων. Ἐν Ἀθήναις 1847, σελ. 6-7.

3) *Δημ. Ἰ. Ἀθανασιάδης*, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 2.

4) Εὐρηται παρὰ *B. Α. Μυστακίδη*, Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ Κουρούτσεσμε, περιοδικὸν «Παρνασσός», τόμ. ΙΑ' (1887) σελ. 537—542 καὶ παρὰ *Π. Γ. Ζερλέντη*, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 31—36.

5) *B. Α. Μυστακίδης*, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 542. (Αἱ παραπομπαὶ ἐγένοντο εἰς τὸ περιοδικὸν «Παρνασσός», ὅπου τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἡ περισπούδαστος περὶ Κουρούτσεσμε πραγματεία, ἡ τὸ 1888 ἐκδοθεῖσα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς βιβλίον).

6) Ἐπὶ χάρτου, φέροντος ἐσωτερικὰς ὕδατινας γραμμάς, μήκους 0,722 καὶ πλάτους 0,485 μ. Τὸ κείμενον καταλαμβάνει 0,48×0,34 μ. τοῦ ὄλου χειρογράφου. Τὸ ἔγγραφον εἶναι καλῶς γεγραμμένον, εὐανάγνωστον, ἀπῆλλαγμένον ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Τὰ ἀρχικὰ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τὰ μετὰ τὰς στίξεις ἐθέσαμεν κεφαλαῖα.

«Καλλίνικος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

- Ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον Πατριαρχικῆς ἡμῶν ἐξαρχίας τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς, καὶ ὀσιώ-
5 τατοι Ἱερομόναχοι, καὶ τίμιοι προεστῶτες, καὶ χρήσιμοι γέροντες, καὶ πρόκριτοι, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐξαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἶη ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Εἰ καὶ πρὸ καιροῦ, ἐν τῇ μεταθέσει, καὶ τῷ προβιβασμῷ τοῦ ἀρχιερατεύσαντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λακεδαιμονίας κύρ Δανιὴλ εἰς τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Νικαίας καὶ τῇ διὰ κανονικῶν ψήφων ἀποκαταστάσει ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπαρχίᾳ τοῦ ἤδη Ἱερωτάτου μητροπολίτου Λακεδαιμονίας, συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ κύρ Χρυσάνθου, ἐπειδὴ προυτέθη λόγος κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐνώπιον τῆς ἡμῶν
10 μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης παρά τινων τῶν ἐνταῦθα προκρίτων προβαλλομένων λόγους διαφόρους καὶ προβλήματα ὡσεὶ ἀναγκαῖα περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Πατριαρχικῆς ἡμῶν ταύτης ἐξαρχίας τῆς Τριπολιτζᾶς μετὰ τῆς ἁγιωτάτης ἐκείνης Λακεδαιμονίας ἠνώθη αὕτη κατὰ τὰ γινόμενα προβλήματα, καὶ τὰς ἐνθέριμους παρακλήσεις, καὶ διωρί-
20 σθη ἢ ἐκείνου Ἱερότης, οὐ μόνον δι' ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ βασιλικῶν Θεσπισμάτων νὰ ἐπισκέπτεται ὑμᾶς ἀρχιερατικῶς, καὶ νὰ εὐλογῇ, καὶ νὰ ἀγιάζῃ, καὶ νὰ ποιμαίνῃ θεαρέστως, καὶ εἰρηνικῶς, ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸν ὀρθὸν σκοπὸν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὰ προβλήματα τῶν ἐνθέριμως τηνικαῦτα μεσιτευσάντων οὐκ ἀπέβησαν τὰ πράγματα, ἐπειδὴ
25 οὔτε ἢ ἐκείνου Ἱερότης ἠδυνήθη κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ νὰ ἐξοικονομήσῃ πνευματικῶς ὑμᾶς, οὐδὲ νὰ διοικήσῃ ἀξιοπρεπῶς καὶ τὰ τῆς ἐξαρχίας ταύτης, καθὼς καὶ μόνος ἐγγράφως πολλακίς ἐδήλωσε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲ ὑμεῖς ἐλάβετε ἡσυχίαν, καὶ ἄνεσιν ἐν ὄλῳ τῷ διαστήματι τοῦ παρελθόντος τούτου καιροῦ, ὃν τρόπον ἐδηλώσατε
30 ἀπαξ, καὶ δις πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ κοινῶν ἐνυπογράφων ὑμῶν ἀναφορῶν προβαλλόμενοι τὰς συμβαινούσας ὀσημέραι μετὰξὺ ὑμῶν ταραχάς, ἀλληλομαχίας τε καὶ σκάνδαλα, καὶ ζημίας. Ὁθεν ἢ Ἐκκλησία προνοοῦσα ἀείποτε τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἀνέσεως πάντων τῶν πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων, καὶ τῆς ἐν ἡσυχίᾳ ἀσφαλείας καὶ
35 ὑμῶν τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Τριπολιτζᾷ κατοίκων, καὶ βουλομένη τὸ εὐκατάστατον, καὶ μόνιμον καὶ εἰρηνικόν, ἐγνω μεταρρυθμίσει αὐτήν, καὶ κατὰ τὰς ἐνθέριμους κοινὰς ὑμῶν παρακλήσεις, ἀποκαταστήσαι αὐθις ὡς τὸ πρῶτον τῇ ἐπωνυμίᾳ τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας, ὥστε λέγεσθαι μὲν πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν, εἶναι δὲ ἀείποτε συνηνωμένην τῇ ἁγιωτάτῃ
40 ἐπισκοπῇ Ἀμυκλῶν, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ ἐκδοθέντος ἤδη πατριαρχικοῦ ἡμῶν, καὶ συνοδικοῦ σιγγιλλιώδους ἐν μεμβράναις ἐπικυρωτικοῦ τῆς ἀχωρίστου ἐνώσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς διοικήσεως γράμ-

ματος, περιέχοντος, κατὰ πλάτος τὰς εὐλόγους αἰτίας, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας οἰκονομίαν τὴν γενομένην περὶ τῶν αὐλικῶν αὐτῆς χρεῶν· ὁθεν διὰ τὸ διαβεβαιώσωμεν τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὸ πληροφορησώμεν πάντας ὑμᾶς τὰ οὕτω κατ' ἐπιείκειαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν πρόνοιαν, 45
γεγονότα εἰς ἀναίρεσιν τῶν προλαβόντως γενομένων, ἔγνωμεν ἐκδοῦναι τὸ παρὸν ἐκκλησιαστικὸν ἡμῶν γράμμα. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν εὐχόμεθα, καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς Ἱερωμένους, καὶ λαϊκοῦς, μικροῦς καὶ μεγάλους, νέους καὶ γέροντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας καὶ πληροφοροῦμεν τὴν ἔνωσιν τῆς πατριαρχικῆς ἡμῶν ταύτης ἐξαρχίας τῆς Τριπολιτζᾶς μετὰ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν ὥστε λέγεσθαι μὲν αὐτὴν, ὡς τὸ πρῶτον Πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν, εἶναι δὲ συνηνωμένην μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν ἀναφαιρέτως, καὶ ἀναποσπάστως εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, διεξάγεσθαι τε καὶ οἰκονομεῖσθαι ἀρχιερατικῶς παρὰ τοῦ ἀεὶ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἀμυκλῶν, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ, ὡς ἀναιρεθέντων, καὶ ἀκυρωθέντων τῶν προλαβόντως γενομένων Ἐκκλησιαστικῶν γραμμάτων, 60
καὶ βασιλικῶν Θεσπισμάτων τῶν περὶ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, Ἐντελλόμεθα, καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως γινώσκοντες ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἕξῃς τὸν εἰρημένον Θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἀμυκλῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν κύρ Νικηφόρον ἀρχιερέα ὑμῶν, καὶ πνευματικὸν προστάτην, καὶ διωρισμένον παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἐν πληρεξουσιότητι ἐπὶ τῷ διοικεῖν καὶ τὰ τῆς ἐξαρχίας ταύτης, καθὼς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα διαδόχους αὐτοῦ, καὶ ποιμαίνειν ὑμᾶς πνευματικῶς ἐν ὁσιότητι, καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀρχιερατικοῦ Ἐπαγγέλματος, τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε, 70
καὶ εὐλαβεῖσθε, καὶ πείθεσθε καὶ ὑποτάσσεσθε κατὰ τὸ πρέπον, νόμιμον τε καὶ δίκαιον, προσφέροντες διὰ παντὸς τὸ ὀφειλόμενον σέβας, καὶ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, περιποιούμενοι ὡς ἀρχιερέα ἔντιμον, καὶ γηραιόν, καὶ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας συνεπιφερόμενον καὶ γὰρ ἔχει εὐλογεῖν ὑμᾶς, καὶ ἀγιάζειν ἀρχιερατικῶς καὶ ποιεῖν πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ λειτουργήματα, καὶ τὴν χειροτονίαν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως, καὶ διδάσκειν, καὶ νοουθετεῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν συντείνοντα, ὡς γνωστὸς ὑμῖν, καὶ πλησιόχωρος, ἀποκαθιστᾶν δὲ ἐπὶ Ἱδίᾳ ἐξουσίᾳ ἐπιτρόπους αὐτοῦ ὅπου δεῖ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἐξαρχίας ταύτης, ὅπως δι' αὐτῶν οἰκονομῶνται, 80
καὶ διευθετῶνται αἱ ἐμπίπτουσαι ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις, καὶ λαμβάνωσι κατὰ τὸ εὐθές, καὶ νόμιμον παρὰ τῆς αὐτοῦ Θεοφιλίας τὸ προσήκον πέρασ. Ὑμεῖς οὖν ὀφείλετε ὡς πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα γινώσκοντες αὐτὸν γνήσιον, νόμιμον, καὶ κανονικὸν ἀρχιερέα, καὶ πνευ-

- 85 ματικὸν προστάτην νὰ προσφέρετε πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ πάντα τὰ ἀνέκαθεν εἰθισμένα, καὶ διωρισμένα Ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα, καὶ δικαιώματα, κύρια καὶ τυχηρά, σιτίαν δηλονότι, πανηγύρεις, δίσκους, συνοικέσια, ἐμβατικά, φιλότιμα καὶ εἴ τι ἄλλο σύνηθες τῷ τόπῳ, καὶ νὰ ἀποδίδητε ταῦτα πάντα σῶα καὶ ἀνελλιπῆ μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης, καὶ ἐτοιμότητος, ὅτι ἡ αὐτοῦ Θεοφιλία κατὰ κοινήν, καὶ συνοδικήν συναίνεσιν, καὶ εὐθύδικον ἀπόφασιν ἀνεδέξατο, ὡς εἶρηται, τὸ ἀυλικὸν χρέος τῆς πατριαρχικῆς ταύτης ἐξαρχίας, καὶ ἐκ τούτων ἔχει νὰ πληρώνη κατ' ἔτος τὰ δεδουλευμένα διάφορα τοῖς δανεισταῖς, καὶ νὰ ἀπολογῆται ἐτησίως τὸ ἄφευκτον βασιλικὸν μηρίον εἰς τὸ κοινὸν τῆς
- 90 καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀνέκαθεν διωρισμένον ἐξαρχικὸν ἐτήσιον, καὶ νὰ οἰκονομῇ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐξαρχίας ταύτης. Καὶ οὕτω διὰ τῆς συνδρομῆς ὑμῶν, καὶ βοηθείας γενόμενος ἐν ἀνέσει κατὰ τὸν κοινὸν ὑμῶν πόθον, νὰ σᾶς ποιμαίνῃ ἐν εὐθύτητι, καὶ ὡς εὐαγγελικὸς ποιμὴν νὰ εὐχῆται ἀδιαλείπτως πρὸς Θεὸν ὑπὲρ ὑγείας ὑμῶν καὶ ψυχικῆς σωτηρίας, προκοπῆς τε καὶ ἐπιδόσεως, καὶ εἰς τὰ πρόσω αὐξήσεως, οὗ τὰς ἐνθέρμους δεήσεις δεχόμενος αὐτὸς ὁ φιλάνθρωπος κύριος ἀντικαταπέμψαι πᾶσιν ὑμῖν πλοῦσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὴν εὐλογίαν Ἄβραάμ, Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, αὐξάνων καὶ πληθύνων τὰ κτήματα καὶ ὑπάρχοντά σας καὶ τέλος καταξιῶν οὐ μόνον τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ
- 100 καὶ τῶν οὐρανίων αὐτοῦ ἀγαθῶν, κληρονόμους ἀποκαθιστάμενος τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ βασιλείας καὶ αἰωνίου μακαριότητος. Ταῦτα λοιπὸν πληροφορούμενοι εἰρηνεύετε τοῦ λοιποῦ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ πρὸς πάντας, εὐφραίνόμενοι πνευματικῶς ὅτι ἠξιώθητε κατὰ τὰς κοινὰς σας παρακλήσεις τῶν ποθουμένων κατὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἐπιείκειαν τῆς Ἐκκλησίας,
- 110 ἧς ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν: αὠδῶ.
 Ἐν μηνὶ Ἀπριλλίῳ, Ἰνδικτικῶνος ζης
 † Ὁ Ἐφέσου Διονύσιος † Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος † Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ † ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, † ὁ Δέρκων Γρηγόριος, † ὁ Προύσης Ἀνθιμος † ὁ Λαρίσσης Ραφαήλ, † ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος.

Ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς, ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1817, προήχθη εἰς μητρόπολιν, διὰ τὴν ἐν Τριπολιτζᾶ, πλὴν τῶν ἄλλων, «ἐκλαμπρον ἡγεμονικὴν καθέδραν». Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν τοῦτον θρόνον, τοῦ Νικηφόρου ἐκμετρήσαντος τὸ ζῆν, ἀνῆλθεν ὁ προεστὼς τῆς ἐν Ὑψωμαθίοις ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηναῶσιώτατος ἐν Ἱερομονάχοις κύρ Διονύσιος¹. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1819, καθαιρεθέντος τοῦ Διονυσίου, διότι ἐστεφάνωσε τὸν διάκονον τοῦ Πατριαρχείου Προκόπιον

1) Β. Α. Μυστακίδης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 526, 542. Περ. Γ. Ζερλέντης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 20, 36—37.

Καρυτζιώτην, ἕξ Ἄστρους, τὸν μητροπολιτικὸν αὐτοῦ Θρόνον ἐν Τριπολιτζᾷ κατέλαβεν ὁ ἐκ Δημητσάνης Δανιὴλ Παναγιωτόπουλος ¹, ἐπίσκοπος Ἀκόβων, ἐνωθείσης τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ μετὰ τῆς μητροπόλεως Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς.

Ἡ Μητρόπολις αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1833· μετὰ τὴν ἀνακίρυσιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος αὐτοκεφάλου, ὠνομάσθη Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Μεγαλοπόλεως, διατηρουμένων καὶ τῶν Γορτύνης (Δημητσάνης) καὶ Κυνουρίας (Ρέοντος καὶ Πραστοῦ). Βραδύτερον, ἐν ἔτει 1852, καθωρίσθησαν αἱ δύο μέχρι σήμερον διατηρούμεναι ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐκκλησιαστικαὶ διοικήσεις, ἧτοι Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ἀφ' ἑνὸς, Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ἀφ' ἑτέρου.*

1) Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἱκανὰ ἔγραψεν ὁ τέως Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως (νῦν Μεσσηνίας) *Πολύκαρπος Συνοδινός*, ἐν «Θεολογία» τόμ. Ζ' (1929) σελ. 124—138. Πρβλ. καὶ *Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου*, Οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ προύχοντες ἐντὸς τῆς ἐν Τριπόλει φυλακῆς ἐν ἔτει 1821, ἔκδ. β' ὑπὸ Ν. Ἀ. Κανδρῆ. Ἐν Ἀθήναις 1890, σελ. 1 κ. ἑ. Πάντες οἱ ἱστορικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως εὐφήμως καὶ συχνάκις μνημονεύουσι τὸν Τριπολιτζᾶς Δανιὴλ Παναγιωτόπουλον.

* (Προσθήκη κατὰ τὴν τυπογραφικὴν διόρθωσιν). Εἰς τὴν ἀνωτέρω παρατεθειμένην βιβλιογραφίαν περὶ τῆς ἐκκλησίας Ἀμυκλῶν πρόσθετε καὶ Νικὸς Α. Βεεσ (Βέης), *Beiträge zur kirchlichen Geographie Griechenlands im Mittelalter und in der neueren Zeit* [S. A. aus „Oriens Christianus“ II Serie, Bd. IV]. Ἐν Λειψίᾳ 1915, σελ. 261 κ. ἑ., 267 κ. ἑ., ὅπου καὶ ἀρχαιοτέρα βιβλιογραφία.